

**UNIVERSITAT
JAUME·I**

TREBALL FINAL DE GRAU EN MESTRE/A D'EDUCACIÓ PRIMÀRIA

LIJ i diversitat sexual: Una aproximació a l'homosexualitat des de l'àlbum *El Casament* de Jessica Love

Nom de l'alumne/a: Soldevila Marín, Laia

Nom del tutor/a de TFG: Aguilar Ródenas, Consol

Àrea de Coneixement: Didàctica de la Llengua i Literatura

Departament de Pedagogia i Didàctica de les Ciències Socials,
la Llengua i la Literatura

Curs acadèmic: 2022/2023

ÍNDIX

1.	Conceptes clau.....	1
2.	Justificació personal de l'elecció del meu tema de TFG. Relat de vida.....	1
3.	Objectius d'aquest TFG.....	2
4.	Com es vertebra aquest TFG?.....	3
5.	Necessitat de formació en il·lustració en la preparació inicial de Mestres.....	3
6.	Necessitat de formació literària per escollir LIJ de qualitat estètica i literària.....	4
7.	Què és un àlbum?.....	5
8.	Per què he escollit aquest àlbum?.....	6
9.	Fitxa de l'àlbum.....	8
	9.1. Autoria.....	8
	9.2. Resum de l'àlbum.....	10
	9.3. Anàlisi descriptiva de l'àlbum.....	10
10.	A l'escola: una experiència de lectura crítica a 3r.....	14
	10.1. Abans d'anar: què és el que cal fer?.....	14
	10.2. A l'escola: Contacontes amb debat posterior.....	15
	10.3. Conclusions.....	16
11.	Relat de vida després d'enllestir el TFG.....	19
12.	Bibliografia i recursos web.....	21
13.	Annexos.....	23
	13.1. Legislació detallada.....	23
	13.2. Il·lustracions de l'àlbum.....	32

1. Conceptes claus.

Àlbum il·lustrat, lectura crítica i dialògica, drets humans, Literatura Infantil i Juvenil (LIJ) i educació literària, diversitat sexual, matrimoni homosexual, col·lectiu LGTBIQ+.

2. Justificació personal de l'elecció del meu tema de TFG. Relat de vida.

Abans de presentar l'àlbum escollit i la temàtica que tractaré, veig necessari contar la meua relació amb la literatura al llarg de la meua vida, a més de reflexionar al voltant del seu paper a l'escola. Quant a la meua experiència lectora al llarg dels anys, he de dir que des de ben petita sempre m'ha agradat molt llegir; sobretot llibres de fantasia i aventures. Era una activitat que em feia gaudir i evadir-me del món, ja que en aquells moments em sumergia tant en la història que només érem el llibre i jo. Va ser mon pare qui em va transmetre el gust per la lectura. Tots els dies abans de dormir sempre ens contava una història al meu germà i a mi, i sempre que podia dedicava una mica del seu temps per llegir amb nosaltres.

Malgrat açò, a mesura que vaig anar creixent, la meua estima per la lectura va anar desapareixent. Mai he arribat a ser conscient del perquè fins fa poc, ja que en el grau que estic cursant hem reflexionat molt al voltant de la relació dels xiquets i xiquetes amb la lectura. És una realitat que la didàctica de la LIJ no s'imparteix d'una manera efectiva a les escoles, ja que amb els mètodes o estratègies que s'utilitzen no es tenen en compte els interessos de l'alumnat. Més que presentar la lectura com una activitat per aprendre i gaudir, sembla una forma d'avaluar-nos o una mena d'obligació, en què se'ns imposen llibres pesats fora dels nostres gustos o adaptacions que pot ser no són adequades per la nostra edat, en el cas de primària.

Pense que d'aquesta manera l'únic que s'aconsegueix és incitar a l'alumnat a rebutjar la lectura i a perdre completament el interès, ja que d'aquesta manera no disfruten de llegir i crec que allò que hauria de ser prioritari per al sistema educatiu és promoure l'amor per la literatura, en lloc de centrar l'atenció en l'avaluació. Sobretot, com a docents, hem de posar el focus en els interessos dels nostres xiquets i xiquetes i donar-lis un ventall més ampli de llibres per poder elegir, per supost seguint uns criteris específics de selecció i assegurant-nos que les obres o adaptacions que anem a proporcionar tinguen qualitat estètica i literària.

Tornant al meu cas, he de dir que m'hauria agradat que el meu interès per la lectura haguera evolucionat, però pense que mai és tard per recuperar la il·lusió per els llibres ni per descobrir obres que em tornen a recordar com m'agradava llegir de petita. Com a futura mestra, espere motivar al meu alumnat a que s'endinsen en el món de la lectura i transmetre la seua importància,

així com tractar amb ells i elles temàtiques socials essencials a través dels llibres, com es tracta a l'àlbum que he escollit, nomenat *El Casament*, de l'autora Jessica Love. Aquest tracta concretament la temàtica LGTBIQ+, un assumpte del qual considere que no es parla gaire bé a les escoles.

Considero que el canvi comença des de l'educació i que, el nostre paper com a mestres és essencial per l'evolució de la societat. És fonamental que tractem temes com la diversitat sexual a l'aula per eradicar la LGTBIQfòbia i evitar que els xiquets i xiquetes adopten els prejudicis que molts dels adults tenen hui dia, i penso que no hi ha millor manera de fer-ho que utilitzant la literatura infantil i juvenil. D'aquesta forma, l'alumnat aconseguirà interioritzar valors tan importants com la tolerància, el respecte i la diversitat, i ens encaminarem cap a una societat més justa, igualitària i sense discriminacions cap a cap tipus de col·lectiu, tot a través del diàleg i de la lectura.

3. Objectius d'aquest TFG.

Els objectius que persegueix el meu TFG són:

- 1- Aprofundir en l'àlbum des de l'anàlisi en profunditat de text i il·lustració, perquè interactuen per a la construcció del sentit.
- 2- Desenvolupar la nostra formació lligada a la selecció de llibres de LIJ des de criteris literaris i estètics.
- 3- Enfortir la nostra educació literària des d'un ús literari de LIJ i no des de l'utilitarisme curricular.
- 4- Des de la tria d'un àlbum de qualitat literària i estètica, a més, ser capaç de relacionar amb un tema social de tractament necessari i urgent com és la diversitat sexual.
- 5- Treballar el TFG des d'un coneixement no fragmentat relacionant teoria, pràctica i professionalitzadora d'una manera integrada.
- 6- Implementar des de la LIJ la reflexió i defensa dels drets humans des del contingut legislatiu.

A més a més, per aconseguir implementar aquests objectius adequadament, ho he de fer basant-me amb el contingut legislatiu sobre diversitat sexual:

Per qüestions d'espai, la legislació es troba en els annexos.

4. Com es vertebrava aquest TFG?

Aquest TFG es vertebrava en tres parts, que són: la teòrica, la pràctica i la professionalitzadora. D'aquesta forma, l'aprenentatge i tots els conceptes s'adquireixen de la forma més completa possible.

5. Necessitat de formació en il·lustració en la preparació inicial de Mestres.

La necessitat de formació de rigor en la nostra etapa de preparació per ser mestres és essencial per conèixer els criteris necessaris a l'hora de seleccionar àlbums. És fonamental que aquests siguin de qualitat estètica i literària per treballar amb l'alumnat utilitzant materials amb què puguin desenvolupar el seu pensament crític i desenvolupar la seua competència literària.

En un àlbum, les imatges i el text són dos factors fonamentals per construir el significat de la història. Per tant, els i les mestres hem de saber detectar quan ens trobem davant d'una obra amb il·lustracions de qualitat. A més, és fonamental saber llegir-les i que l'alumnat aprenga a construir el seu propi significat segons les darreres teories de lectura crítica. D'aquesta manera, estaran desenvolupant el seu pensament crític. Teresa Duran (2005) evidencia:

Dentro de la cultura de la imagen, la ilustración merece especial atención. Podríamos definir la ilustración como una imagen narrativa particularmente persuasiva." [...] La recepción del mensaje ilustrado precisa de un proceso de aprendizaje, mediante el cual se adquieren competencias básicas para la lectura y sociabilización del niño. (p.239)

Per ensenyar als xiquets i xiquetes el valor de les il·lustracions i la lectura, és essencial que els mestres siguem capaços de veure el valor que tenen les obres de qualitat que seleccionem, a banda d'ensenyar al nostre alumnat a gaudir del plaer de llegir. Com remarca Isabel Tejerina (1997): "Llevar calidad a las aulas desde el propio placer personal. Seleccionar cuidadosamente buenas obras, tan difíciles de encontrar como los buenos amigos."

Per afavorir el desenvolupament de la identitat lectora del nostre alumnat i promoure el plaer de la lectura, els mestres i les mestres hem de conèixer el context lector en què es troben els xiquets i xiquetes, atenent a les seues necessitats concretes. Com Aguilar (2020) cita, seguint a Linda Darling-Hammond (2001, p. 297): "Para ser eficaces, los profesores han de atender a los alumnos donde están, no donde una guía curricular ideal imagina que deberían estar".

Hem de saber otorgar-li a les imatges la importància que tenen, i no sols observar-les com dibuixos amb manca de significat. Com Freixas (2011) destaca quant a la seua importància:

Escritura y dibujos se fundirán con resultados armoniosos, sin que ninguno reste protagonismo al otro; la ilustración deberá ser una ventana abierta para invitar al espectador, y si va junto a las letras la consideramos como la otra ala del ave, y si va sola, tiene sus alas propias: el ave será el libro....

Remarca Teresa Duran (2009, p. 202) que la il·lustració és un llenguatge, i el professorat ha de tindre els coneixements necessaris per comprendre'l i per ser capaç de seleccionar obres de qualitat estètica i literària per assegurar un aprenentatge significatiu a l'alumnat. Un mestre sense formació, no pot formar, ensenyar.

6 . Necessitat de formació literària per escollir LIJ de qualitat estètica i literària.

Com a mestres, el nostre deure és impartir al nostre alumnat material de la màxima qualitat estètica i literària. Per aconseguir-ho, és fonamental que en la nostra etapa de formació adquirim les ferramentes necessàries per part de professorat competent i format en literatura, com destaca Consol Aguilar (2020):

Está claro en relación a la LIJ que el estudiantado de formación inicial de maestra-o sin formación no podrá formar, pero además también debemos visibilizar que si el profesorado de DLIJ carece de formación no va a poder formar a los futuros maestros y maestras.

Consol Aguilar (2018) evidencia que és essencial que els docents coneguen els criteris de selecció per identificar obres literàries de qualitat:

Porque no sirve cualquier libro cuando hablamos de LIJ. No sirve cualquier libro para incluirlo en la biblioteca. Y es un error no incluir en las bibliotecas ligadas al placer de la lectura libre, libros de LIJ de reconocido prestigio. Libros de calidad, hermosos, que nos ayudan a crecer como seres humanos. Pero para incluirlos, debemos conocerlos y tener los criterios para poderlos seleccionar. Porque todo lo que se edita no es LIJ de calidad literaria y estética. Tampoco en la literatura dirigida a personas adultas todo lo que se publica tiene calidad literaria, y nunca confundiríamos esos libros con libros excelentes.

A més, un factor molt important en la formació literària dels futurs mestres és establir una bona relació amb la literatura. Per això, com remarca Aguilar (2020), seguint a Teresa Colomer, és essencial que des de ben menuts no se'ls presente la lectura com una activitat acadèmica de caràcter obligatori, sino que s'ensenyi a gaudir d'obres de qualitat i a enriquir-se d'aquestes, tenint en compte a l'alumnat:

Una de las principales dificultades para acceder a la literatura es considerarla como algo escolar que se abandona tan pronto como se sale del aula. En general, los docentes dedicamos muy poco tiempo a saber qué autoimagen como lectores tienen los alumnos y cómo les afectan las obras que leen. [...] en nuestro contexto educativo, se enseña en seguida a objetivar las respuestas y se oculta la subjetividad, marginando el enlace del texto con el mundo del lector. Este enfoque aséptico dificulta entender la clase de literatura como un ámbito dónde se cuestiona, dialoga y enriquece el mundo propio. (p.32)

Per poder assegurar un interès per la lectura en els xiquets i xiquetes, ha de ser el i la docent qui s'adapte a les seues necessitats i interessos. Hem de preocupar-nos per conèixer al nostre alumnat, per poder així escollir les obres que millor s'adapten a les seues circumstàncies, tenint en compte els criteris necessaris per seleccionar llibres de qualitat estètica i literària.

7. Què és un àlbum?

Un àlbum és un llibre el qual es caracteritza generalment per ser una combinació entre llenguatge escrit i gràfic, construint ambdues parts el significat de l'obra. Ana Nebreda (2015) destaca:

En la complicidad de estos dos tipos de lenguajes son necesarios dos trabajos importantes: por una parte, la escritura del texto, aunque algunos carecen del mismo, y por otra parte, en el libro álbum tiene un peso fundamental la labor del ilustrador. [...] en el caso del libro álbum la imagen no está supeditada al texto, así como se lee el texto, también debemos leer las imágenes, que cuentan también lo no escrito y establecen una comunicación con el lector sobre lo no explícito. Es necesario por tanto leer el texto y la imagen como un conjunto.

Román Belmonte (2016) explica que hi ha tres tipus d'àlbum: El llibre-àlbum textual, el llibre-àlbum il·lustrat i el llibre-àlbum gràfic. En el textual, la major part del missatge recau en el text, mentre que les il·lustracions soles són un suport. En canvi, en l'àlbum il·lustrat, la imatge i el text tenen la mateixa importància. D'altra banda, el gràfic es caracteritza per la prioritat de les imatges en l'àlbum sobre la narració.

Com Teresa Colomer (1996) remarca, l'àlbum abasta uns lectors i unes lectores potencials més enllà dels xiquets i xiquetes, gràcies al tipus i gran varietat de temàtiques que es tracten i a les diferents interpretacions a què es poden arribar:

Sin embargo, los álbumes han ido mucho más allá de su utilización como lectura adecuada a las primeras edades. Han abordado temas que suponen un desafío a las convenciones sobre lo que los niños y niñas son capaces de interpretar a causa de la riqueza de mensajes implícitos que han incorporado e, incluso, de su apelación a una experiencia adulta. De este modo, el género que parecía a ser el más sencillo y amable de la literatura infantil ha producido las mayores tensiones sociales y estéticas, porque ha aprovechado los recursos de dos códigos simultáneos y porque ha implicado a dos audiencias distintas. (p. 29-30)

Per a concloure, com hem assenyalat al llarg del text, afavoreix el desenvolupament del pensament crític i reflexiu. Ana Nebreda (2015) explica de quina manera l'àlbum ens porta a reflexionar sobre temes i problemàtiques socials d'actualitat, desenvolupant així el nostre pensament crític mentre que gaudim de l'obra que estem llegint: "La lectura de un libro álbum provoca el espíritu crítico, presenta temáticas que no se evaden de la realidad sino que exponen con claridad temas muchas veces difíciles, pero presentados con seriedad y profundidad, sin perder el placer de la lectura."

Consegüentment, podem afirmar que el llibre-àlbum és una gran eina per utilitzar a l'aula amb el nostre alumnat, amb què podem treballar per invitar als xiquets i xiquetes a qüestionar-se tot allò que lligem.

8. Per què he escollit aquest àlbum?

Els llibres i la LIJ són eines essencials en l'etapa educativa dels més petits i petites, ja que amb l'alumnat podem tractar infinitats de temes socials amb què reflexionar i desenvolupar el seu pensament crític. A partir de la lectura es pot crear un ambient segur, on totes les opinions tenen cabuda i l'alumnat aprèn a escoltar-se els uns als altres. Cada xiquet i xiqueta interpreta la realitat d'una manera en funció del seu context i les seues circumstàncies, i a través de la literatura es té l'oportunitat d'aprendre conjuntament i conèixer diverses formes de llegir el món.

El llibre que he escollit és *El Casament* de Jessica Love, un àlbum que tracta temes com la diversitat sexual i el matrimoni entre dues dones i, a més, és interseccional perquè són dones

afroamericanes. A primera vista, el primer que em va cridar l'atenció d'aquest àlbum són les seues il·lustracions. Cal remarcar que la seua qualitat estètica i literària és inqüestionable.

D'altra banda, *El Casament* tracta el lesbianisme des de la realitat social, des de temes quotidians, factor que considere essencial per a tractar aquesta temàtica amb l'alumnat. Els nens i nenes han de conèixer que existeixen més identitats sexuals a banda de l'heterosexualitat, i que totes les sexualitats són igualment vàlides segons la llei internacional estatal i autonòmica valenciana. Llibres com aquest ajuden als estudiants a aprendre sobre diferents formes d'amor, sobre diverses identitats de gènere i diverses orientacions sexuals, i a comprendre que la diversitat és legítima. A més, també permeten a xiquets i xiquetes que formen part d'estructures familiars diverses veure-la representada en la literatura, la qual cosa pot ajudar a augmentar la seua autoestima i confiança i a més, contribuir a reduir l'estigma i la discriminació que sovint enfronten les persones LGTBIQ+.

En definitiva, és essencial utilitzar llibres com aquest a les escoles. Des d'edats ben primerenques és molt important ensenyar als més petits a respectar i valorar la diversitat sexual i de gènere, ja que així es poden crear entorns escolars més segurs i acollidors per a tots i totes i, a més, previndre que els xiquets i xiquetes adopten prejudicis injustos i discriminatoris.

Per aconseguir aquest objectiu, és necessària la formació dels docents en diversitat sexual. Seguint Aguilar (2015), que cita a Mayte Bejarano y Antonio Mateos (2014):

La falta de formación, desde la ausencia de asignaturas vinculadas con la igualdad y el género, implica una falta de perspectiva centrada en el respeto de los Derechos Humanos y aumenta el desconocimiento de la historia sobre la trayectoria y las producciones de las mujeres, y va unida a un pensamiento lineal respecto a las inequidades y una concepción de la igualdad educativa centrada en las prácticas escolares mixtas. Por tanto, los futuros/as docentes en su formación inicial, carecen de herramientas de análisis para identificar y transformar los elementos que mantienen y reproducen la desigualdad sexual. (p.78)

La LIJ de qualitat sempre ens duu a poder reflexionar sobre el món. Quant al tema del meu TFG, és essencial que els mestres adquirim les ferramentes necessàries per transmetre al nostre alumnat coneixements de qualitat sobre qüestions de gènere i de diversitat sexual i així poder fomentar valors que promouen el respecte a qualsevol individu. D'aquesta forma es previndran situacions d'assetjament escolar, una xacra educativa que cal transformar. Així ho evidencia Consol (2017): "Consecuentemente, la sensibilización y la formación es básica para evitarlo. Y la

lectura es un medio de transformación y compromiso críticos. Y hacerlo desde libros que traten la identidad LGTB desde la calidad literaria y estética.”

Per involucrar-nos en el canvi cap a una societat més justa i lliure de discriminacions, és fonamental que els docents sel·leccionem llibres com *El Casament* en la nostra biblioteca d'aula, en què es tracten aquest tipus de temàtiques. Aguilar (2017) defensa citant seguint a Sergio Andricaín (2014):

Los libros para niños pueden contribuir al cambio de mentalidad de las nuevas generaciones en cuanto a la aceptación de la diversidad sexual. Y no solo a través de la lectura de obras informativas, que divulguen enfoques científicos que apuesten por el respeto, la aceptación y la inclusión, sino también a través de los textos de ficción, de cuentos, novelas y poemas que aborden, con calidad artística y conocimientos científicos, distintas facetas de este tema.

Com a conclusió, utilitzar llibres que tracten la diversitat sexual a les escoles és important per a fomentar la comprensió, la inclusió i el respecte cap a totes les persones, independentment de la seua orientació sexual o identitat de gènere. En fer-ho, es pot ajudar a crear un món més just i equitatiu per a tothom, i el nostre paper com a mestres és essencial. En definitiva, el canvi social i la transformació de la desigualtat comença en l'educació.

9. Fitxa de l'àlbum.

9.1. Autoria

Jessica Love és l'autora i il·lustradora de l'àlbum *El Casament*. Va créixer al sud de Califòrnia i es va criar en una família d'artistes. En la seua etapa de formació va estudiar gravat i il·lustració en la Universitat de Califòrnia, Santa Cruz, i posteriorment va assistir al programa de teatre de Juilliard¹, graduant-se en 2009.

Abans de publicar el seu primer llibre nomenat *Sirenes* en l'any 2018, va treballar com a actriu En Nova York durant deu anys. Aquest va ser publicat per Candlewick Press² i va guanyar el premi

¹ colaboradores de Wikipedia. (2023). Escuela Juilliard. *Wikipedia, la enciclopedia libre*.

https://es.wikipedia.org/wiki/Escuela_Juilliard

² Wikipedia contributors. (2023a). Candlewick Press. *Wikipedia*.

https://en.wikipedia.org/wiki/Candlewick_Press

"Stonewall Book Award"³, que es tracta d'un conjunt de tres premis literaris que reconeixen de forma anual mèrits relacionats amb la temàtica LGTBIQ+ en llibres en anglés publicats als EUA.

Dos anys després, en l'octubre del 2020, va publicar *El Casament*, seguit de *I Love You Because I Love You* (2022), *Will It Be Ok?* (2022) i *A Bed of Stars*, publicat a l'abril d'aquest any. En diversos d'aquests llibres Jessica Love tracta de donar-li visibilitat al col·lectiu LGTBIQ+, narrant les històries amb naturalitat i abraçant la diversitat. Actualment, viu en Hudson Valley amb la seua novia i el seu fill, on segueix amb el seu treball d'escriptora i il·lustradora.

Quant a l'estil que utilitza en les seues il·lustracions, Love es fa servir amb tinta, gouache⁴ i aquarel·la, amb què crea figures realistes de diversos colors. L'autora empra paper de color marró en els llibres de Julián i li dona molta importància a les il·lustracions, tractant de no desviar l'atenció d'aquestes escrivint soles les paraules necessàries per entendre el significat de la història.

Respecte a l'àlbum *El Casament*, la seua trama transcorre en una boda, en Sunset Park⁵, Brooklyn. Love conta que va escriure aquest llibre durant el seu últim any vivint en Nova York, i que una gran font d'inspiració per crear aquesta obra va ser tota la vida que es va desenvolupar en aquell parc. Aquest llibre defensa la diversitat i l'amor lliure, col·laborant així amb la construcció d'un camí cap a una societat més justa i lliure de prejudicis.

³ Wikipedia contributors. (2023c). Stonewall Book Award. *Wikipedia*. https://en.wikipedia.org/wiki/Stonewall_Book_Award

⁴ www.dipe.es. (2020, 4 junio). *¿Qué es el gouache? Características y consejos para pintar*. - Tienda Bellas Artes JER. <https://www.tiendabellasartesjer.com/blog/que-es-el-gouache-caracteristicas-y-consejos-para-pintar-b24.html>

⁵ *Sunset Park : NYC Parks*. (s. f.). <https://www.nycgovparks.org/parks/sunset-park>

9.2. Resum de l'àlbum.

Julià i Marisol assisteixen a un casament junt a les seues àvies, els dos vestits per a l'ocasió. Aquesta és una cerimònia amb dues núvies, d'on els protagonistes s'escapen per donar curs a la seua imaginació. S'endinsen dins d'un salze, el qual imaginen com una fantàstica casa de fades. És en aquest moment quan Julià perd a Marisol, que jugant amb en Glory, el gos de les núvies, s'embruta tot el vestit de fang. Ella es sent molt preocupada, ja que ambdós han de tornar a la festa i no té roba limpa que posar-se. Però en Julià té una idea; la vesteix amb la seua camisa i unes branques de l'arbre en què es troben. Els dos es senten feliços, jugant i gaudint del moment. Però ja és hora de tornar a la boda, on tots i totes acaben la història celebrant l'amor i la diversitat. Es tracta d'una història amb poc de text, però que aconsegueix dir molt.

9.3. Anàlisi descriptiva de l'àlbum.

ANÀLISI DESCRIPTIU I CRÍTIC DE L'ÀLBUM *EL CASAMENT DE JESSICA LOVE*

Característiques generals:

- **Format:** 23,5 cm x 1 x 26,5 cm.
- **Nombre de pàgines:** 40.
- **Tècnica:** Utilitza aquarel·la, pintura aigualida i tinta. Conclou el procés amb tractament digital.
- **Formats de les pàgines i de les il·lustracions:** Al llarg de l'àlbum trobem il·lustracions a un plec i d'altres a doble plec. Aquestes ocupen tot l'espai disponible i algunes d'elles van acompanyades d'un breu text.
- **Relació il·lustració-text:** L'àlbum presenta poc de text, consegüentment, les il·lustracions ens aporten molta informació i la interacció entre lletra e imatge és necessària per comprendre el significat de l'obra.
- **Gènere literari:** Aquest és un àlbum il·lustrat, ja que aporta una narració on el text i la imatge participen de manera col·laborativa.
- **Estructura narrativa:** Es tracta d'una estructura narrativa línia, ja que la història concorre seguint un ordre cronològic temporal de principi a fi.
- **Temps:** Present d'indicatiu.
- **Veu narrativa:** Narrador/a en tercera persona i extradiegètic, ja que utilitza la tercera persona i relata la història des de fora, sense participar en ella.
- **Espai:** L'espai on es desenvolupa la història és un camp rodejat d'arbres, on es produeix el casament.

- **Temes principals:** La diversitat sexual i el matrimoni homosexual, en aquest cas de dones.

Conclusions de l'anàlisi de l'àlbum:

- Anàlisi del text:

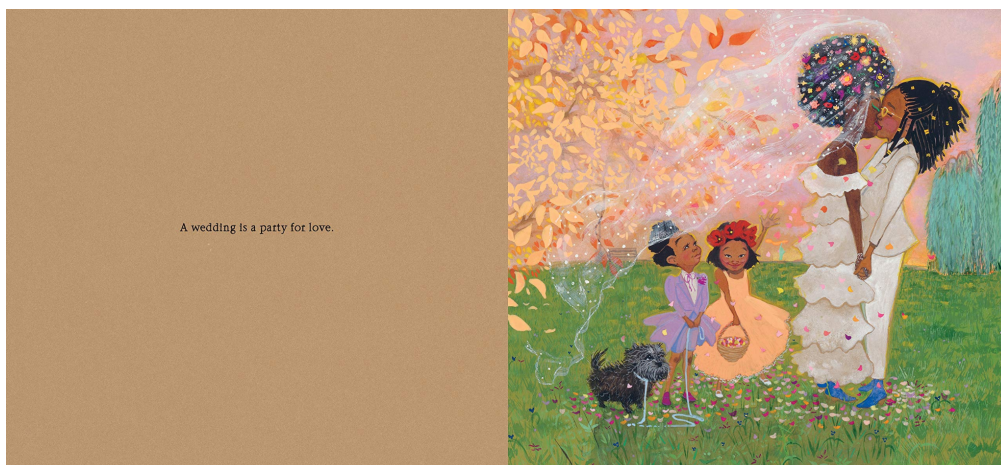
S'utilitza una veu narrativa extradiegètica i en tercera persona, ja que no involucra la veu que narra la història i aquest o aquesta la relata utilitzant la tercera persona. Està narrada en present d'indicatiu, i la persona que conta els fets ho fa des d'una perspectiva externa, sense involucrar-se en allò que està ocorrent.

A més, en tot l'àlbum destaquen oracions curtes i clares, on no totes les pàgines disposen de text. Cap d'elles conté més d'una sola frase, atès que el narrador o narradora només relata allò just i necessari per a comprendre la història complementant-se amb les imatges.

- Anàlisi de la imatge:

Al llarg de tot l'àlbum trobem il·lustracions a doble plec i algunes a un plec, en les quals no apareixen marge, excepte en la imatge inicial i la final. Algunes il·lustracions només es centren en els personatges de la història, ometent l'espai en què transcorren els fets i trobant-se tan sols sobre la pàgina, que és de color marró. D'altra banda, la tècnica que s'utilitza per a les imatges és l'aquarel·la, el gouache i la tinta, amb què s'aconsegueix un aspecte vistós, realista i ple de colors, on destaca l'expressivitat en el rostre dels personatges.

Aquests són alguns exemples:

Imatge 1, il·lustració a un plec.

Imatge 2, il·lustració a doble plec.

Imatge 3, il·lustració sense fons.

Imatge 4, il·lustració final amb marge.

Aquest àlbum no és un llibre que es pugui llegir casualment; requereix tota l'atenció dels lectors i lectores de principi a fi, pel fet que conté molts detalls que no han de passar desapercebuts i que ens aporten molta informació sobre la història. Com he nomenat abans, el rostre dels personatges aporten molta expressivitat. Observant-los, podem interpretar els sentiments i emocions de les figures, mentre que només llegint la narració no es pot.

Un altre factor a destacar sobre les il·lustracions és la caracterització dels protagonistes, ja que malgrat que el matrimoni homosexual és el tema principal, en tot l'àlbum es veuen reflectits els estereotips de gènere a través de la vestimenta. Al principi de l'àlbum, trobem a Marisol i en Julià vestits per les seues àvies, seguint els rols de gènere. Al contrari, al final de la història acaben portant la roba amb què realment es senten identificats i còmodes, eixint-se dels estereotips de gènere establerts per la societat. Ara, Marisol ja no porta vestit ni la seua corona de flors: Va vestida amb camisa i una gorra. D'altra banda, Julià acaba portant la corona de flors de Marisol.

- Relació text-imatge:

Al llarg de tot aquest àlbum es troba una relació de complementarietat entre les il·lustracions i el text, on ambdues són necessàries en la construcció de la història. Podem classificar la relació entre text-imatge d'aquest llibre-àlbum com d'ampliació i complementarietat (Escuela, 2017):

Relaciones de ampliación y complementaria, en la que las ilustraciones amplían lo que cuenta el texto o el texto dice más de lo que muestra la imagen. Se produce una dinámica más compleja entre los dos códigos. Cuando la ampliación es muy significativa, la relación es complementaria.

El llibre presenta poc de text, de manera que les il·lustracions ens aporten molts significats nous i nova informació per comprendre tot el que ocorre. Per tant, la interacció entre les imatges i la narració és essencial en aquesta obra.

- Referències intertextuals:

En aquest llibre-àlbum podem trobar diverses referències intertextuals, sobretot quant a les il·lustracions. Açò ens proporciona molta informació sobre la història i la temàtica que l'envolta.

Un exemple és l'espai on la història està inspirada: el Sunset Park, Brooklyn. Jessica Love explica que una gran font d'inspiració per crear aquesta història va ser tota la vida que es va desenvolupar en aquest parc de Nova York, on va estar vivint durant uns anys.

Respecte a la caracterització dels personatges, ens aporta un gran significat simbòlic al llarg de tot l'àlbum. N'és un exemple clar la corona de flors roges, les quals representen l'amor i el romanticisme, en aquest cas, l'amor lèsbic. Aquest és el tema principal de la història, on es destaca en la contraportada del llibre amb la frase "Un casament és una festa per celebrar l'amor".

Un altre cas és el del salze ploró, l'arbre on els protagonistes s'endinsen. Aquest tipus d'arbre es caracteritza pel seu simbolisme. Està associat a l'energia femenina i, d'altra banda, es diu que quan li regales a algú una branca del salze significa que vols amistat eterna amb aquesta persona. En l'àlbum, podem veure aquesta curiositat quan Julià vesteix a Marisol amb la seua camisa i les branques de l'arbre, com a símbol de la seua amistat (Annex 13.2.1).

D'altra banda, s'ha de destacar el moment en què Julià i Marisol es troben dins del salze. És ací quan Marisol es lleva el vestit i es vesteix amb la camisa de Julià, mentre que ell porta la corona de flors de Marisol. En la il·lustració, apareixen els dos amb ales de papallona (Annex 13.2.2). Açò simbolitza la transformació i la llibertat, on els dos protagonistes expressen la seua vertadera identitat a través de la vestimenta sent qui realment són, sense seguir cap patró establert per la societat. És en aquest moment on podem percebre la felicitat en els seus rostres.

Paga la pena dir que aquest àlbum compta amb gran varietat de detalls amb un rerefons enrere, motiu pel qual és essencial parar atenció a cada fulla per comprendre la seua història al complet.

10. A l'escola: Una experiència de lectura crítica a 3r.

10.1. Abans d'anar: Què és el que cal fer?

Una vegada realitzada la part teòrica i haver fet l'anàlisi en profunditat de l'àlbum (pràctica), passarem a la part final del procés: la implementació lligada a la professionalització. Es tracta de tres fases que impliquen un aprenentatge no fragmentat del coneixement. En aquesta última part, les passes a seguir són les següents:

- 1) En primer lloc, escollir un àlbum de qualitat estètica i literària, per afavorir la competència literària dels xiquets i xiquetes. En aquest cas ha sigut El Casament, en el qual a més de tenir garantida aquesta qualitat, podem treballar amb l'alumnat temàtiques com la diversitat sexual i el matrimoni homosexual. D'aquesta manera estarem ajudant a desenvolupar el seu pensament crític a través de la literatura.

- 2) A continuació, el segon pas és reflexionar sobre quina acció educativa és la més adequada per implementar l'àlbum a una aula amb alumnat de tercer de primària. En aquest cas, pense que el Contacontes amb debat posterior és la idònia, ja que d'aquesta forma l'alumnat podrà treballar la interacció text-imatge i deba- traran de manera col·lectiva al voltant de les temàtiques que apareixen al llibre.
- 3) Per acabar, el tercer pas és preparar la sessió i tots els materials que utilitzarem. En aquest cas, prepararé dos exemplars de l'àlbum, un per realitzar el contacontes i l'altre perquè els xiquets i xiquetes puguin manipular el llibre i observar millor els detalls de les imatges. A més, escanejaré el llibre per tal de projectar-lo en l'aula, per assegurar-me que tothom pot veure bé el contingut de l'àlbum durant la sessió.

10.2. A l'escola: Contacontes amb debat posterior.

L'acció educativa s'ha desenvolupat de la següent manera:

- 1) En primer lloc, hem reorganitzat l'aula. Hem apartat les taules fins al fons de la classe per poder crear un espai ampli, on els alumnes s'han col·locat enterra davant del projector formant un semicercle. D'aquesta manera, tothom pot veure's les cares i afavoreix les interaccions de l'alumnat, creant així un espai segur on poder compartir les seues opinions.
- 2) A continuació, he explicat en què consisteix l'activitat i la dinàmica que es seguirà al llarg d'aquesta. Els he destacat la importància de fixar-se tant en les il·lustracions com en el text, ja que ambdues parts són essencials per comprendre la història. D'altra banda, he escollit a una voluntària per realitzar el paper de moderadora, el qual exercirà al llarg del debat posterior.
- 3) El tercer pas ha estat el contacontes. Abans de començar, he apagat els llums i he projectat el llibre en la pissarra, per assegurar-me que veuen bé les il·lustracions i els seus detalls. Jo m'he col·locat a terra davant de l'alumnat, per evitar tapar el projector i per estar al mateix nivell que els xiquets i xiquetes. He considerat que d'aquesta manera l'experiència és més propera i més atractiva per als nens i les nenes. A continuació, he iniciat la lectura de l'àlbum.
- 4) Ja finalitzada la lectura del llibre, ha començat el debat lliure. Tots i totes han tingut l'oportunitat de compartir, per ordre, les seues opinions i escoltar la dels altres companys i

companyes, respectant el torn de paraula. Per iniciar el debat, he anat llançant preguntes per què reflexionaren al voltant de totes les temàtiques de l'àlbum.

- 5) Per finalitzar la sessió, he repartit dos exemplars del llibre a cada meitat de la classe, per què pogueren veure les il·lustracions amb més detall. A més, hem fet una petita conclusió entre tots i totes sobre tot allò que s'ha parlat durant el debat.

10.3. Conclusions.

Aquesta implementació d'*El Casament* a l'escola, s'ha realitzat a una aula de tercer de primària en el CEIP Mestre Antonio Armelles, és a dir, amb alumnat de 8 i 9 anys. A l'inici de la sessió, he explicat la dinàmica d'aquesta i he volgut destacar que, malgrat que la història que anaven a escoltar els xiquets i xiquetes és breu i senzilla, compta amb un rerefons i un significat més complex i important del que imaginaven. És per aquest motiu perquè els he subratllat la importància de parar atenció, fixant-se en cada detall de les il·lustracions i de tot allò que ocorre a l'àlbum. Després, he projectat el llibre en la pissarra i ens hem col·locat tots i totes entera, formant un semicercle davant meua i del projector.

A continuació, he procurat crear curiositat i expectativa quant a l'àlbum, preguntant-los què lis suggereix el llibre només sabent el títol i la seua portada. Tothom ha mostrat interès, i han arribat a la conclusió que el llibre tractava sobre un casament, però cap xiquet ni xiqueta s'imaginaven que les protagonistes de la cerimònia serien dues dones. Després, he iniciat la lectura, destacant els detalls més rellevants de les il·lustracions i de la narració. Al mateix temps, he anat preguntant als xiquets i xiquetes com interpretaven cada imatge per assegurar-me que estaven seguint la història, a més de mostrar-los detingudament cada full del llibre per què pogueren apreciar bé cada part d'ell.

Durant tota la lectura, tots i totes han mantingut el silenci i s'han endinsat en tot allò que anava ocorrent al llibre. Des d'un principi, els han cridat molt l'atenció les il·lustracions, més concretament les expressions dels personatges i els colors vius de l'àlbum. Quan hem arribat a la imatge on es presenta a les dues núvies, l'alumnat s'ha sorprès molt i s'han sentit comentaris com: "Són dues xiques?" "Hala! Són dues núvies?". Aquest fet, entre altres, l'hem comentat posteriorment en el debat lliure.

En finalitzar la lectura de l'àlbum, hem començat amb el debat. Per iniciar-lo, els he llançat les següents preguntes: "Què és per a vosaltres un casament?" "En un casament, quines persones es casen?". Entre algunes respostes, han dit que és una festa de dues persones enamorades, on dues persones que s'estimen molt decideixen casar-se. Tots i totes s'han posat d'acord en el fet que no importa el seu sexe, sinó que l'únic que importa és que s'estimen i que les dos persones siguin felices juntes. Enllaçant aquest tema, els he preguntat què pensaven que significa la frase de la contraportada, que és la següent: "Un casament és una festa per celebrar l'amor". Alguns xiquets i xiquetes han arribat a la reflexió que és la conclusió de la història, on el llibre vol transmetre que dona igual si ets xic o xica, i que allò que importa és l'amor.

Aquesta qüestió ens ha portat a parlar sobre els tipus de famílies que coneixen, i diversos nens i nenes han compartit experiències personals, en les quals explicaven que moltes persones que coneixen tenen una parella del mateix sexe. A més, un xiquet s'ha adonat d'un detall molt interessant de l'àlbum. Ell explica que li ha cridat l'atenció que es presentara a Julià com un xiquet més femení, i que, en canvi, Marisol es vestia d'una forma més masculina. Açò ha desembocat en un debat sobre els estereotips de gènere, on els he llançat la següent pregunta: "Penseu que hi ha vestimenta per a xics, i d'altra per a xiques"? La gran majoria ha contestat que no, perquè creuen que cada persona s'ha de vestir amb allò que es senta més identificat. L'únic xiquet que pensava

al contrari que els seus companys i companyes, afirmava que per a ell si hi ha roba de xics i altra per a xiques, però per qüestió de comoditat, més que per prejudicis que puga tindre. A banda d'açò, alguns xiquets i xiquetes han confessat que encara que respecten que cada persona siga lliure, a vegades els sorprén veure a xics vestits de forma femenina. Hem aprofitat aquest fet per a fer un poc de reflexió i arribar al perquè. Entre tots i totes hem arribat a la conclusió que els passa perquè des de ben petits i petites els ensenyen quines coses són de xics, i quines són de xica. Per tant, he destacat la importància de normalitzar que cada persona puga ser lliure de tindre qualsevol gustos, malgrat que aquests no encaixen en la societat.

En acabar el debat lliure, una alumna ha destacat que una cosa que li havia agradat molt del llibre ha sigut l'amistat entre Julià i Marisol. En aquest moment, també hem comentat la importància de ser un bon amic o una bona amiga per a les persones que més estimem.

Finalment, he repartit dos exemplars de l'àlbum, un a cada meitat de la classe, per què pogueren gaudir de les il·lustracions més detingudament. Molts xiquets i xiquetes s'han assegut en conjunt, observant cada pàgina amb interès i curiositat.

En definitiva, l'alumnat m'ha sorprés de manera molt positiva, ja que han fet reflexions molt madures i han sigut capaços d'identificar molts detalls del llibre que no són tan visibles com d'altres. Per tant, m'agradaria destacar la utilitat del llibre-àlbum per a l'aprenentatge de l'educació

literària i competència literària, pel fet que amb aquesta lectura crítica s'ha demostrat que amb cada detall es pot anar molt més enllà. Quan un llibre és de qualitat, sempre ens ajuda a interrogar la realitat i a interrogar-nos. D'aquesta manera, s'afavoreix el pensament crític de l'alumnat i la seua competència literària. Per aconseguir-ho, els mestres hem de ser capaços de seleccionar obres de qualitat estètica i literària. Com afirma Consol Aguilar (2018), cal introduir a l'escola: "Libros de calidad, hermosos, que nos ayudan a crecer como seres humanos. Pero para incluirlos, debemos conocerlos y tener los criterios para poderlos seleccionar. Porque todo lo que se edita no es LIJ de calidad literaria y estética".

11. Relat de vida després d'enllestir el TFG.

Abans de finalitzar aquest TFG, m'agradaria destacar la meua experiència al llarg de tot aquest procés. He de dir que ha sigut tot un repte per a mi, però al mateix temps he après moltes coses noves quant a l'àmbit personal i professional.

En primer lloc, m'he endinsat en el món de la LIJ, un àmbit que era molt proper a mi quan era petita, però del qual m'havia distanciat a causa de la meua mala experiència amb la lectura en l'escola. Tirant la vista enrere, sempre he pensat que era una llàstima haver perdut l'interés en la literatura, però gràcies a tot aquest procés junt amb l'assignatura de Didàctica de la Llengua i la Literatura Catalana que he cursat aquest any, se m'han obert noves portes i ha despertat en mi motivació per descobrir obres amb què gaudir i enriquir-me. Per tant, puc afirmar que ha estat tot un canvi personal per a mi, a banda d'afavorir la meua relació amb la lectura.

A més, aquesta experiència m'ha aportat les eines necessàries per a començar la meua formació en LIJ com a futura mestra. Gràcies a la gran quantitat d'articles que la nostra tutora ens ha proporcionat, he pogut investigar totes les qüestions teòriques basant-me en informació rigorosa. He après que, per ensenyar la literatura, és essencial que el professorat sapiguem quins són els criteris de selecció que hem de seguir per escollir obres de qualitat estètica i literària. Aquest fet és essencial per poder crear una biblioteca d'aula capaç de formar a l'alumnat quant a les seues competències literàries, a més de desenvolupar el seu pensament crític i reflexiu.

D'altra banda, també he pogut viure l'experiència d'aproximar-me a l'aprenentatge dialògic des del paper de mestra, ja que només ho havia viscut des de la perspectiva d'alumna, concretament en les tertúlies literàries dialògiques de l'assignatura de Didàctica de la Llengua i Literatura Catalana. Per aquest motiu, he après a implementar una acció de lectura crítica en una aula i a fer un bon ús de la LIJ. Gràcies a aquesta experiència, considere que he adquirit una mena de competències literàries que abans no tenia, a banda de descobrir el llibre-àlbum com a eina pedagògica amb què

poder treballar amb els xiquets i xiquetes. Amb aquest, podem tractar un ventall molt ampli de temàtiques socials, a banda de desenvolupar el pensament crític i competències literàries del nostre alumnat.

Tornant a la meua evolució en l'àmbit personal, aquest TFG m'ha ajudat a descobrir quin tipus de mestra vull ser. Considere que aquest procés ha sigut un primer pas per a convertir-me en la millor educadora que puga ser, i que encara em queda un llarg camí endavant. Soc conscient que la formació mai acaba, per tant, tinc clar que continuaré formant-me dia a dia per proporcionar al meu alumnat la millor educació possible, i per supost, per obrir-los les portes cap a gaudir del món de la LIJ.

Per acabar, m'agradaria destacar la importància del nostre paper com a mestres en la societat. Considere que és essencial que als xiquets i xiquetes els eduquem en la diversitat i la igualtat des d'edats ben primerenques, ja que, d'aquesta manera, evitarem que el nostre alumnat adopte prejudicis i pensaments discriminatoris cap a cap col·lectiu, contribuint així cap a la construcció d'un món més just i igualitari. Som una peça fonamental per al canvi social, per el que és essencial que tinguem les eines i les competències necessàries per a poder aplicar la nostra influència de la manera més positiva possible. Personalment, jo espere causar un bon impacte en el meu alumnat i posar el meu granet d'arena per aconseguir-ho, a banda de promoure amb orgull com és de bonic el món de l'ensenyança.

12. Bibliografía i recursos web.

- *About - Jessica Love*. (s. f.). Jessica Love. URL: <https://jesslove.format.com/about>
- Aguilar,C.(2015)"Igualdad, género y diversidad sexual en la Formación Inicial de Maestro/a en la universidad Jaume I".Temas de Educación ,21 (1), 77-96 https://repositori.uji.es/xmlui/bitstream/handle/10234/159004/aguilar_2015_lgu.pdf?sequen
- Aguilar,Consol. (2017)."LIJ y diversidad sexual LGTBI en la formación de maestros". CLIJ,276,6-18 <http://repositori.uji.es/xmlui/handle/10234/167203>
- Aguilar,C.(2018). " Por una literatura infantil y juvenil de calidad literaria y estética en las aulas". Diario Feminista, 16 de julio <http://eldiariofeminista.info/2018/07/16/por-una-literatura-infantil-y-juvenil-de-calidad-literaria-y-estetica-en-las-aulas/>
- Aguilar,Consol. (2020). "La necesidad de la educación literaria en LIJ en la formación inicial de maestras y maestros", Lenguaje y Textos, 51, 29-40. <http://repositori.uji.es/xmlui/handle/10234/189037>
- Belmonte, R. (2016a). "Libro àlbum: 16 preguntas con respuesta". Donde viven los monstruos: LIJ, 5 d'octubre. URL: <http://romanba1.blogspot.com/2016/10/libro-album-16-preguntas-con-respuesta.htm>
- Colomer, Teresa. «El àlbum y el texto». *En Peonza* nº 39 (1996), p.27-31. http://www.ite.educacion.es/formacion/materiales/8/cd_2013/m5_5/lite37a.pdf
- De Cuentos, V. (2022). La boda de Jessica Love: amor, libertad, respeto y diversidad. *Va de Cuentos*. <https://vadecuentos.com/la-boda-jessica-love/>
- Durán, Teresa. (2005). "Ilustración, comunicación, aprendizaje". Revista de Educación, núm. extraordinario 2005. Universidad de Barcelona.
- Duran, T. (2009) "Eines per a l'anàlisi de la il·lustració". Caplletra. Revista Internacional de Filologia, Núm. 46, p. 219-36. URL: <https://www.raco.cat/index.php/Caplletra/article/view/275917>
- Dutkiewicz, R. (s. f.). *Julian at the Wedding*. The Horn Book. URL: <https://www.hbook.com/story/julian-at-the-wedding>
- Escuela, Laura. (2017). "Libro àlbum. Herramientas para el análisis". BOLETÍN Nº 59 de AEDA: Narración oral y libro àlbum. 28 de diciembre. <https://narracionoral.es/index.php/es/documentos/articulos-y-entrevistas/articulosseleccionados/1377-albumes-ilustrados-herramientas-para-el-analisis>
- Espejos. (2017). Enciclopedia de Ejemplos (2019). "Narrador en Primera, Segunda y Tercera persona".

URL:<https://www.ejemplos.co/15-ejemplos-de-narrador-en-primera-segunda-y-tercera-persona/>

- Freixas, V. (2011). "El arte de la ilustración infantil, otro lenguaje, un medio para apreciar la belleza "Literatura Infantil y Juvenil Dominicana" 14 de febrer. URL: <https://infantojuvenildominicana.blogspot.com/2011/02/el-arte-de-la-ilustracioninfantil-otro.htm>
- Melissa. (2022). Significado y simbolismo del sauce. *Simbolismos*. <https://simbolismos.com/sauce/>
- Nebreda, A.(2015) "El libro álbum: cinco preguntas directas".Biblioabrazo. 1 de setembre. <https://biblioabrazo.wordpress.com/2015/09/01/el-libro-album-cinco-preguntas-directas/>
- Tejerina, Isabel. (1997). "Literatura infantil y formación de un nuevo maestro" en Monge, J.J., Portillo, R. (coords.), La formación del profesorado desde una perspectiva interdisciplinar: retos ante el siglo XXI. Santander, Servicio de Publicaciones de la Universidad de Cantabria. URL: https://www.cervantesvirtual.com/obra-visor/literatura-infantil-y-formacin-de-un-nuevo-maestro-0/html/003f3304-82b2-11df-acc7-002185ce6064_2.html#l_0
- Wikipedia contributors. (2023). Jessica Love. *Wikipedia*. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Jessica_Love

LEGISLACIÓ

- Constitució espanyola de 1978 Art. 14, Art. 27 p.2.
URL: <https://www.boe.es/buscar/pdf/1978/BOE-A-1978-31229-consolidado.pdf>
- Convenció sobre els Drets del xiquet i la xiqueta Art. 2, Art. 13, Art. 29.
URL: <https://escoladedrets.es/drets-dels-xiquets-i-xiquetes/>
- Declaració Universal dels drets humans de 1948 Art. 1, art. 2, art. 3.
URL: <https://www.un.org/es/universal-declaration-human-rights/>
- DECRET 106/2022, de 5 d'agost, del Consell, d'ordenació i currículum de l'etapa d'Educació Primària.
URL: https://dogv.gva.es/datos/2022/08/10/pdf/2022_7572.pdf
- Instrucció del 15 de desembre de 2016, del director general de Política Educativa, per la qual s'estableix el protocol d'acompanyament per a garantir el dret a la identitat de gènere, l'expressió de gènere i la intersexualitat p.6, p.9.

URL: https://dogv.gva.es/datos/2016/12/27/pdf/2016_10425.pdf

- Llei 8/2017, de 7 d'abril, de la Generalitat, integral del Reconeixement del dret a la identitat i l'Expressió de gènere a la Comunitat Valenciana de 2017 Art. 1, Art. 5, Art. 21, Art. 23, Art. 24.

URL: <https://www.boe.es/buscar/pdf/2017/BOE-A-2017-5118-consolidado.pdf>

- Llei 23/2018, de 29 de novembre, de la Generalitat, d'igualtat de les persones LGTBI Art. 1, Art. 2, Art. 6, Art. 21, Art. 22, Art. 23, Art. 24.

URL: <https://www.boe.es/buscar/pdf/2019/BOE-A-2019-281-consolidado.pdf>

- LOMCE. Llei orgànica per a la millora de la qualitat educativa del 8/2013, del 9 de Desembre Art. Únic, Art. 2 p.4.

URL: <https://www.boe.es/buscar/pdf/2013/BOE-A-2013-12886-consolidado.pdf>

- Pla Director de Coeducació. Generalitat Valenciana, 2017.

URL:

<https://ceice.gva.es/documents/161634256/165603089/Pla+Director+de+Coeducaci%C3%B3/41bf1d73-e9c9-4589-9f4c-bdab09fe0fcb>

13. Annexos.

13.1. Legislació detallada.

Per a dur a terme aquesta pràctica hem d'analitzar la següent normativa:

- **Constitució espanyola de 1978 Art. 14, Art. 27 p.2.**

Art. 14: Los españoles son iguales, ante la ley, sin que pueda prevalecer discriminación alguna por razón de nacimiento, raza, sexo, religión, opinión o cualquier otra condición o circunstancia.

Art. 27 p.2. La educación tendrá por objeto el pleno desarrollo de la personalidad humana en el respeto a los principios democráticos de convivencia y a los derechos y libertades fundamentales.

- **Convenció sobre els Drets del xiquet i la xiqueta Art. 2, Art. 13, Art. 29.**

Art. 2. No discriminació. Els estats garantiran l'aplicació dels drets recollits en la Convenció per a tots els xiquets i xiquetes, sense fer cap tipus de distinció per raó del seu sexe, idioma, religió, opinió política o d'altre tipus, l'origen nacional, ètnic o social, la posició econòmica, els impediments físics, el naixement o qualsevol altra condició del xiquet o xiqueta i de la seua família.

Art. 13. Dret a la llibertat d'expressió. Tots els xiquets i xiquetes tenen dret a la llibertat d'expressió. Aquest dret implica la llibertat de cercar, rebre i difondre informació de tot tipus, sense cap consideració de fronteres, sempre que no estiguin en contra dels drets d'altres persones.

Art. 29. Característiques de l'educació. L'educació ha d'estar dirigida a desenvolupar la personalitat, aptituds i la capacitat mental i física de cada xiqueta i xiquet fins el màxim de les seves possibilitats. Els xiquets i les xiquetes han d'aprendre a respectar els drets humans i les llibertats fonamentals de les persones. A més, se'ls ha de preparar per assumir una vida responsable en una societat lliure, amb esperit de comprensió, pau, tolerància, igualtat de sexes i amistat entre tots els pobles, així com el respecte del medi ambient.

- **Declaració Universal dels drets humans de 1948 Art. 1, art. 2 p.1, art. 3.**

Art. 1: Todos los seres humanos nacen libres e iguales en dignidad y derechos y, dotados como están de razón y conciencia, deben comportarse fraternalmente los unos con los otros.

Art.2 p.1: Toda persona tiene todos los derechos y libertades proclamados en esta Declaración, sin distinción alguna de raza, color, sexo, idioma, religión, opinión política o de cualquier otra.

Art. 3: Todo individuo tiene derecho a la vida, a la libertad y a la seguridad de su persona.

- **DECRET 106/2022, de 5 d'agost, del Consell, d'ordenació i currículum de l'etapa d'Educació Primària.**

CONEIXEMENT DEL MEDI NATURAL, SOCIAL I CULTURAL

3.4. Bloc 3: Societats i territoris.

G2. Drets i llibertats.

- Noció de desigualtat.
- Noció de desigualtat social i conflicte social.
- Noció de drets i llibertats.

6.4. Competència Específica 4.

4.3 Reconéixer i acceptar la identitat sexual i de gènere pròpies i rebutjar prejudicis i estereotips relacionats amb aquestes identitats

4.5 Reconéixer, respectar i valorar les diferències individuals com una riquesa, especialment en el que concerneix la identitat de gènere.

EDUCACIÓ EN VALORS ÈTICS I CÍVICS

4. Sabers bàsics

4.2. Bloc 1: Persona.

- El benestar físic i emocional. Educació afectiva i sexual
- La diversitat. Diversitat familiar, sexual i de gènere.
- Els deures i els drets de les persones. Principis bàsics de la Declaració Universal dels Drets Humans.

4.4. Bloc 3: Prosperitat.

- La desigualtat. Estereotips i prejudicis.

- **Instrucció del 15 de desembre de 2016, del director general de Política Educativa, per la qual s'estableix el protocol d'acompanyament per a garantir el dret a la identitat de gènere, l'expressió de gènere i la intersexualitat p.6, p.9.**

Punt 6. Els centres educatius elaboraran el seu Projecte educatiu de centre, el Pla de convivència i igualtat, i la resta de reglaments, plans i programes de centre, des dels principis del respecte a la llibertat individual i als drets d'identitat de gènere i orientació sexual lliurement expressats pels membres de la comunitat educativa.

Punt 9. En l'alumnat:

En l'alumnat - Progressió de l'alumnat quant al coneixement i l'acceptació de la diversitat sexual, familiar i d'identitats de gènere.

- Millora del clima i la convivència a les aules.
- Plena inclusió de les persones LGTBI.

- **Llei 8/2017, de 7 d'abril, de la Generalitat, integral del Reconeixement del dret a la identitat i l'Expressió de gènere a la Comunitat Valenciana de 2017 Art. 1, Art. 5 p.1 f, Art. 21, Art. 23, Art. 24.**

Art. 1: Esta ley tiene por objeto establecer un marco normativo adecuado para garantizar el derecho de autodeterminación de género de las personas que manifiesten una identidad de género sentida diferente a la asignada en el momento del nacimiento.

Art. 5 p.1 f: A que se proteja el ejercicio efectivo de su libertad y a no sufrir discriminación por motivo de identidad o expresión de género en todos los ámbitos de la vida.

Art. 21. Actuaciones en materia de identidad de género, expresión de género, diversidad sexual y familiar en el ámbito educativo. La Generalitat:

1. Velará porque el sistema educativo sea un espacio respetuoso, libre de toda presión, agresión o discriminación por motivos de identidad de género, expresión de género, diversidad sexual y familiar en cualquiera de sus vertientes o manifestaciones y desarrollará medidas para la efectividad de estos principios.

2. Para permitir la superación de todo tipo de discriminación en el proyecto educativo de centro, y concretamente en la programación general anual de cada curso, se incluirán estas garantías y se garantizará que todos los documentos que organizan la vida, el funcionamiento y la convivencia del centro sean respetuosos con la identidad de género sentida.

3. Impulsará medidas tendentes a garantizar el respeto efectivo de la diversidad de orientaciones sexuales, así como la aceptación de las diferentes expresiones de identidad de género que permiten superar estereotipos y comportamientos sexistas y discriminatorios.

4. Realizará un diagnóstico sobre la situación de la identidad de género, expresión de género, diversidad sexual y familiar en el ámbito educativo, los resultados del cual serán la base para implementar las medidas oportunas.

5. Incluirá en los currículums de educación infantil, primaria, secundaria, bachillerato, formación profesional, formación de personas adultas y enseñanzas de régimen especial contenidos, criterios e indicadores de evaluación referentes a la identidad y expresión de género, diversidad sexual y familiar existente en la sociedad, incorporándolos de forma transversal a todas las áreas y módulos del currículum, para garantizar un mejor conocimiento, y sensibilizar sobre estas realidades.

6. Garantizará que los equipos de orientación educativa y psicopedagógica tengan una formación adecuada sobre la identidad de género, expresión de género, diversidad sexual y familiar para poder dar apoyo psicopedagógico al alumnado y a las familias que lo necesiten.

Art. 23. Programas y contenidos educativos.

1. La Generalitat, en el ámbito de sus competencias, adoptará las medidas necesarias para velar porque los contenidos educativos promuevan el respeto y la protección del derecho a la identidad de género, expresión de género, diversidad sexual y familiar en cualquiera de sus aspectos, garantizando de esta manera una escuela inclusiva y de igualdad en el ámbito de la enseñanza pública, concertada y privada.
2. El proyecto educativo de centro tendrá que abordar de forma específica la identidad de género, la expresión de género, la diversidad sexual y familiar.
3. La administración educativa garantizará la inclusión de formación específica sobre identidad de género, expresión de género, diversidad sexual y familiar, en los ciclos formativos del ámbito educativo, social y sanitario.
4. Los centros educativos contarán con una persona que coordinará el Plan de convivencia e igualdad y las actividades de sensibilización dirigidas a toda la comunidad educativa, sobre identidad de género, expresión de género, diversidad sexual y familiar.
5. La Generalitat creará las líneas formativas del profesorado necesarias para que las personas encargadas de coordinar, por un lado, el plan de igualdad y convivencia y, por otro, de aplicar el protocolo de atención educativa a la identidad de género, reciban la formación adecuada para cumplir sus funciones.

Art. 24. Acciones de formación y divulgación.

1. El personal docente no universitario, a través de los planes de formación del profesorado de la conselleria con competencias en educación, recibirá la formación necesaria y adecuada para conocer e integrar en su labor docente contenidos relacionados con la identidad de género, la expresión de género, la diversidad sexual y familiar, para prevenir el sexismo y la violencia, así como para contribuir a eliminar actitudes y prácticas discriminatorias.
2. La administración educativa garantizará la inclusión de formación específica a los equipos directivos de centros educativos para la gestión de la identidad de género, la expresión de género, la diversidad sexual y familiar.

3. Los centros educativos realizarán acciones de fomento del respeto a la identidad de género, la expresión de género, la diversidad sexual y familiar con la participación de toda la comunidad educativa, y en particular, con las asociaciones de madres y padres del alumnado.

4. En esta línea, los centros educativos incluirán en sus planes de formación del profesorado cursos de formación impartidos por profesionales u organizaciones que trabajan por el respeto a la identidad de género, la expresión de género, la diversidad sexual y familiar.

- **Llei 23/2018, de 29 de novembre, de la Generalitat, d'igualtat de les persones LGTBI Art. 1, Art. 2, Art. 6 p.1, Art. 21.**

Artículo 1. Objeto.

1. La presente ley tiene por objeto reconocer el derecho de las personas lesbianas, gais, bisexuales, trans e intersexuales a la igualdad y la no discriminación por razón de orientación sexual, identidad de género, expresión de género, desarrollo sexual o grupo familiar.

2. Esta ley establece principios y medidas destinadas a garantizar en toda su plenitud la igualdad real y efectiva de las personas LGTBI, así como para la prevención, corrección y erradicación de cualquier discriminación por razón de orientación sexual, identidad de género, expresión de género, desarrollo sexual o grupo familiar, con independencia de su subjetividad individual o percepción colectiva.

Artículo 2. Finalidad.

La finalidad de la presente ley es establecer las condiciones por las que los derechos de las personas LGTBI, y de los grupos en los que se integran, sean reales y efectivos, facilitarles la participación y la representación en todos los ámbitos de la vida social; y contribuir a la superación de los estereotipos que afectan negativamente a la percepción social de estas personas y establecer medidas concretas para conseguir una sociedad más justa, libre y basada en la igualdad de trato y de oportunidades de las personas LGTBI y en la aceptación de la diversidad como un valor añadido.

Artículo 6. Principios y derechos reconocidos.

1. Los principios generales y derechos que a continuación se detallan inspiran la presente ley y regirán la actuación de las personas físicas o jurídicas, públicas o privadas, incluidas en su ámbito de actuación:

a) Principio general:

1.º Prevención para evitar conductas de LGTBIfobia, así como una detección temprana de situaciones conducentes a violaciones del derecho a la igualdad y la no discriminación de las personas LGTBI y a los niños y niñas que formen parte de una familia LGTBI.

2.º La protección frente a cualquier violación del derecho a la igualdad de las personas LGTBI comprenderá, en su caso, la adopción de cuantas medidas sean necesarias para el cese inmediato en la conducta discriminatoria, adopción de medidas cautelares, prevención de violaciones de derechos inminentes o ulteriores, indemnización de daños y perjuicios y restablecimiento pleno de la persona perjudicada en pleno ejercicio de sus derechos.

b) Derechos:

1.º Igualdad y no discriminación por razón de orientación sexual, identidad de género, expresión de género, desarrollo sexual o grupo familiar.

2.º Reconocimiento del derecho a la propia personalidad, que incluye el derecho a construir para sí una autodefinición con respecto a su sexualidad, incluyendo cuerpo, sexo, género, orientación sexual, identidad de género y expresión de género. Estas características son esenciales para la personalidad de cada persona y constituyen uno de los aspectos fundamentales de su autodeterminación, dignidad y libertad.

3.º Derecho a la privacidad, sin injerencias arbitrarias en su vida privada, incluyendo el derecho a optar por revelar o no la propia orientación sexual, identidad de género o diversidad corporal.

Artículo 21. Acciones en materia de diversidad sexual, familiar y de género.

1. Toda persona tiene derecho a recibir una educación en condiciones de igualdad, sin exponerse a ninguna discriminación por motivos de orientación sexual, identidad de género, expresión de género, desarrollo sexual o grupo familiar.

2. Para hacer efectivos estos derechos y garantizar la participación social del alumnado en condiciones igualitarias, la conselleria competente en materia de educación:

a) Velará porque el sistema educativo sea un espacio seguro, respetuoso, libre de toda presión, agresión o discriminación por motivos de orientación sexual, identidad de género, expresión de género, desarrollo sexual o grupo familiar de todas las personas que conforman la comunidad educativa y aplicará políticas efectivas que garanticen la igualdad en la diversidad.

b) Incorporará el tratamiento de la diversidad sexual, familiar, de género y de desarrollo sexual en la normativa reguladora del sistema educativo.

c) Realizará, en colaboración con las universidades valencianas y con las entidades sin ánimo de lucro con experiencia en este ámbito, estudios de diagnóstico sobre la situación de las personas LGTBI en el ámbito educativo. El resultado de estos estudios será la base para implementar políticas educativas que promuevan la igualdad en la diversidad.

d) En el ámbito de sus competencias, incluirá, en los currículos reglados y en la ordenación académica, contenidos referentes a la diversidad de orientaciones sexuales, de identidades y expresiones de género, familiar y de desarrollo sexual, y los incluirá de forma transversal en todas las asignaturas, áreas y módulos del currículum, para garantizar un mejor conocimiento de esta realidad diversa.

e) Elaborará programas y guías de educación sexual que traten la diversidad sexual, de género, familiar y de desarrollo sexual. Estos contenidos estarán secuenciados por niveles educativos y elaborados bajo criterios estandarizados, de acuerdo con las recomendaciones de los organismos internacionales, desde un punto de vista científico, objetivo y no doctrinal.

- **LOMCE. Llei orgànica per a la millora de la qualitat educativa del 8/2013, del 9 de Desembre Art. Único, Art. 2 p.4.**

Artículo único. Modificación de la Ley Orgánica 2/2006, de 3 de mayo, de Educación. La Ley Orgánica 2/2006, de 3 de mayo, de Educación, se modifica en los siguientes términos:

Uno. Se modifica la redacción de los párrafos b), k) y l) y se añaden nuevos párrafos h bis) y q) al artículo 1 en los siguientes términos:

«b) La equidad, que garantice la igualdad de oportunidades para el pleno desarrollo de la personalidad a través de la educación, la inclusión educativa, la igualdad de derechos y oportunidades que ayuden a superar cualquier discriminación y la accesibilidad universal a la educación, y que actúe como elemento compensador de las desigualdades personales, culturales, económicas y sociales, con especial atención a las que se deriven de cualquier tipo de discapacidad.

h bis) El reconocimiento del papel que corresponde a los padres, madres y tutores legales como primeros responsables de la educación de sus hijos.

k) La educación para la prevención de conflictos y la resolución pacífica de los mismos, así como para la no violencia en todos los ámbitos de la vida personal, familiar y social, y en especial en el del acoso escolar.

l) El desarrollo, en la escuela, de los valores que fomenten la igualdad efectiva entre hombres y mujeres, así como la prevención de la violencia de género.

q) La libertad de enseñanza, que reconozca el derecho de los padres, madres y tutores legales a elegir el tipo de educación y el centro para sus hijos, en el marco de los principios constitucionales.»

Artículo 2. 4. El funcionamiento del Sistema Educativo Español se rige por los principios de calidad, cooperación, equidad, libertad de enseñanza, mérito, igualdad de oportunidades, no discriminación, eficiencia en la asignación de recursos públicos, transparencia y rendición de cuentas.

- **Pla Director de Coeducació. Generalitat Valenciana, 2017.**

Eix 6. Valors democràtics i drets humans.

Implicar la comunitat educativa en la defensa i pràctica de valors democràtics i els drets humans, considerant que la discriminació de gènere és una vulneració dels drets humans.

Objectius:

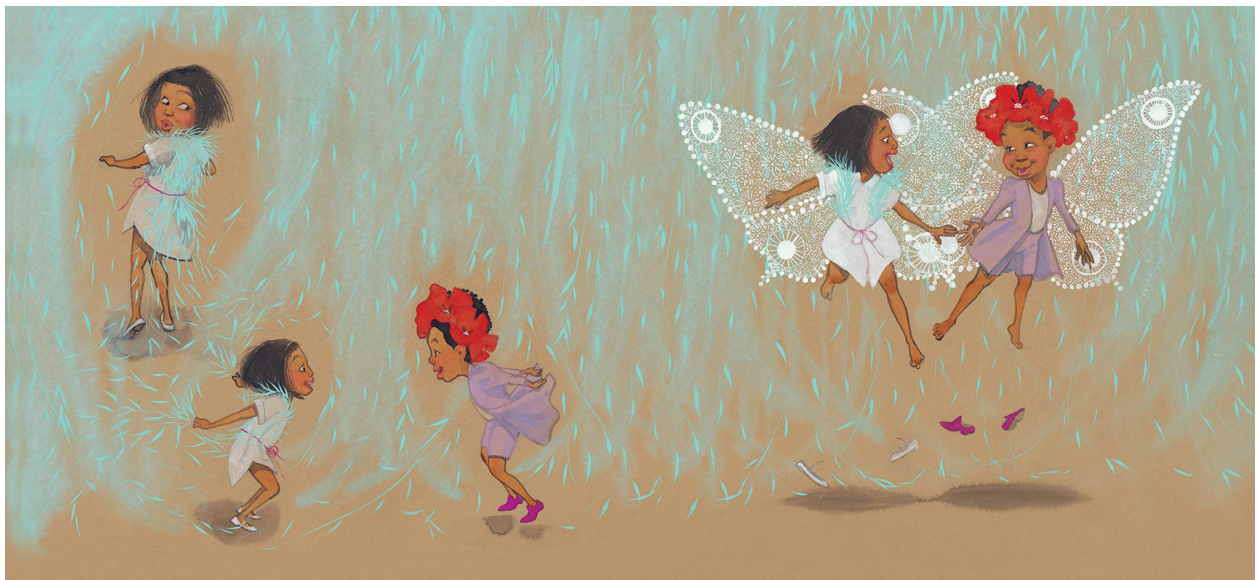
- Aconseguir que l'alumnat obtinga els recursos i eines necessaris per a reforçar l'educació dels valors democràtics en l'escola, especialment com a principi rector d'aquest pla director: la igualtat.
- Integrar els continguts adequats des de l'escola per a avançar en el respecte cap a una cultura global de drets humans, des del seu propi comportament i el de l'entorn en el qual es relaciona, de manera que l'alumnat aprenga a avaluar la seua experiència en la vida real en termes de drets humans.

13.2. Il·lustracions de l'àlbum.

Annex 13.2.1

Annex 13.2.2

